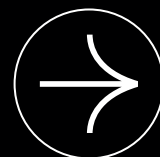

MÉLTÁNYOSSÁG
politikaelemző központ

A SZEREPSZINTÉZIS TÜNDÖKLÉSE ÉS BUKÁSA

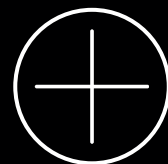

MÉLTÁNYOSSÁG
POLITIKAELEMZŐ KÖZPONT
HUNGÁRIA

SZERZŐ: **NOVÁK ZOLTÁN**

Stratégiai nyugalom! Ez volt az a jelmondat, ami elhozta a fordulatot a 2022-es kampányban, és az ebből kifejlődő vezérgondolat nemcsak a választási győzelmet biztosította a kormányoldal számára, de megágyazott egy olyan narratívának (béke-diskurzus), amely mindmáig egyszerre határozza meg az orbáni politika hazai agendáját, valamint a geopolitikai mozgásirányát. A stratégiai nyugalom és a béke-diskurzus hatalomtechnikai erejét az adja, hogy egy olyan valóságértelmezési keret, mely leginkább a kormányoldal kiváltsága, hisz a hatalom birtokosa biztosíthatja a védelmet és a békét az állampolgárok számára. Ezzel el is érkeztünk a hatalmi dinamika évszázados logikájának egyik lényegi motívumához, mely szerint a regnáló erőnek és a kihívó félnek is megvannak a pozíció lényegéből fakadó helyzeti előnyei (és hátrányai). A Fidesz másfél évtizede komoly erőfeszítéseket tesz, hogy a két szerepkör pozitív elemeit egyesítve olyan helyzeti előnyre tegyen szert, mely ellenzékéből nagyon nehezen ledolgozható.

Egy versengő modellben a kormányzó hatalom testesíti meg a folytonosságot, a kiszámíthatóságot, a biztonságot. Az ebben rejlő mozgósítási potenciált akkor tudja leginkább kiaknázni, ha az állampolgár veszélyérzete aktív, de a nyugalom és biztonság iránti vágya erős, mert ebben az esetben az oltalmazó-gondoskodó szerepkör csúcsra járatható, és létrejön egy olyan lélektani kapocs, mely túlmutat az egyéni érdekeken és az ideológiai mintázaton. Másrészről ellenoldalon is komoly emocionális tartalék mutatkozik, mert a kihívó fél testesíti meg a változás – távlatokat nyitó – ígéretét. A mozgósítás forrása ez esetben az elégedetlenség, a status quo-val szembeni ellenszenv, lendületét pedig az ellenállás pozíciójából fakadó érzelmi felhajtóerő biztosítja.

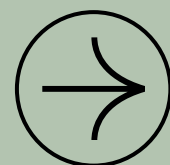

Az ellenállásra való hajlam mint kulturális beidegződés a magyar politikában mély történelmi gyökerekkel rendelkezik. Ennek a képletnek az érzelmi tartalékai – amelyek a sérelemtudat, a függetlenségigény és az önvédelmi reflexek közös talajából táplálkoznak – időről időre politikai energiává alakultak. Az ebből fakadó hajtóerő – megfelelő moderálás mellett – nemcsak a mozgósítást segítheti elő, hanem a politikai önértelmezésnek is tartós keretet adhat. Így a közösség önképében az ellenállás nem a rendszerrel szembeni ellenállást, hanem a nemzeti létforma instant keretrendszerét kínálja fel. És éppen ez a konstrukció az, amit a kormányoldal hatalomból is mozgásba tudott hozni, ezzel kiaknázva a kormányzásban és az ellenzékiiségben rejlő potenciális kampánydinamikai előnyöket.

Ez a szerepszintézis biztosította Orbán Viktor számára a sorozatos kétharmados győzelmet: egyszerre van hatalmon (ittthon), és egyszerre van ellenzékben a geopolitikai szintéren. Ez egy olyan egyedülálló hatalompolitikai innováció volt, ami – nyilván nem kizárólagosan, de – eminensen biztosította a domináns pártrendszer kialakulását és fenntartását. Ezenfelül egyfajta rejtett rendezőelve volt annak a metanarratívának, amely egységes történetbe rendezte a kormányoldal összes agendáját (rezsiharc, „Stop Soros”, migrációs küzdelem, „No gender”, NGO-kisöprés, békeharc).

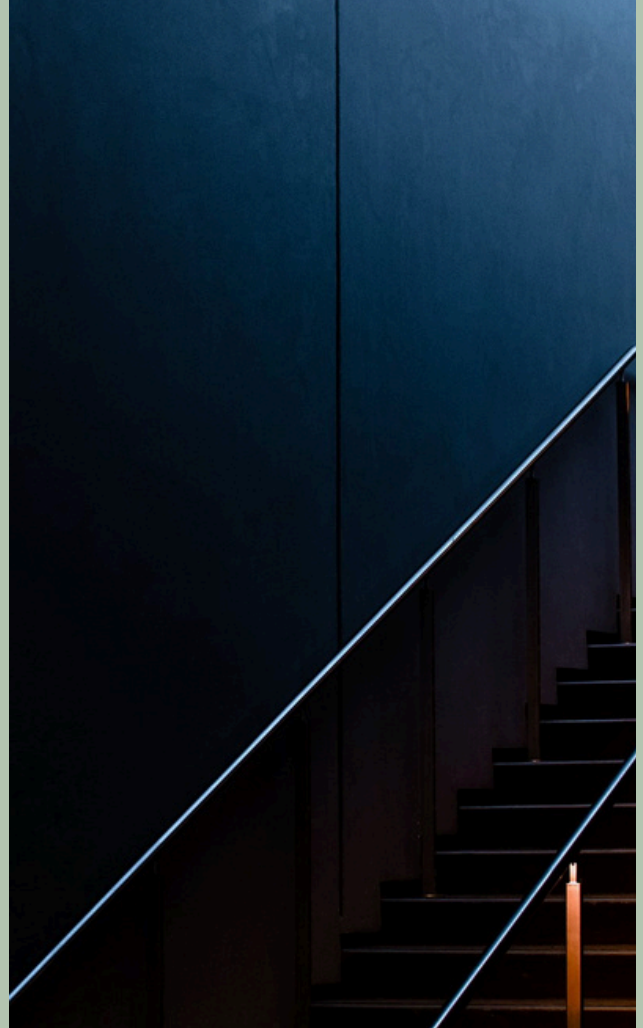
Mindamellet e kettőség által vezérelt metanarratíva nem felszínes fedősztori volt, hanem az idő előrehaladtával valódi politikai létmóddá lényegült, ami a saját tábor befogadó közegét is áthatotta. Az a helyzet, amikor a miniszterelnök egyik mondatában a szuverén állam apparátusának feje, a következőben viszont olyan aktor, aki „fentről is képes alulról beszélni”, a közösség számára sajátos módon koherens tapasztalatot hozott létre, miközben a cselekvés ígérete és a védekezés kényszere ugyanabban a pillanatban jelenik meg. Így a kormányzati döntések – legyenek akár uniós vétók, bevándorláspolitikai jogalkotás vagy biztonságpolitikai rendelkezések – nem unalmas szabályalkotásként/szabálykövetésként állnak a nyilvánosság előtt, hanem küzdelmi epizódokként. A választói percepcióban a kormányzati pragmatizmus és a politikai szenvedély ritkán fér meg egymás mellett, ebben a konstrukcióban viszont egyenesen egybeolvad a kettő.

Azok az eszközök, amiket a közvélemény csodafegyverként aposztrofált (rezsicsökkentés, anti-migráció, háborúellenesség) valójában csak statiszták voltak abban a grandiózus misztériumdrámában, amiben minden pozitív szerepet Orbán Viktor játszott el, és az ellenzéki szereplőknek legfeljebb annyi szerep jutott, hogy bekiabálhattak a nézőtérről. Egészen a Tisza megjelenéséig. Magyar Péter ugyanis felkapaszkodott a színpadra, és minél több figyelem irányult a betolakodó idegenre a nézőtérről, a főszereplő annál kevésbé érzi úgy, hogy figyelmen kívül hagyhatja a hivatlan szereplő jelenlétét. És minden pillanatban, amikor megszólítja ellenfelét (vagy reagál rá), a színpad által megjelenített tágas szakrális tér (világpolitika) hirtelen eltűnik, és a dramaturgia leszűkül a színpadon egymással farkasszemet néző riválisok dinamikájára. Ezen a ponton a kettős szerepre építő modell egyensúlya megbillen, és húzóereje végletekig legyengül.

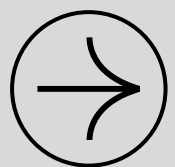
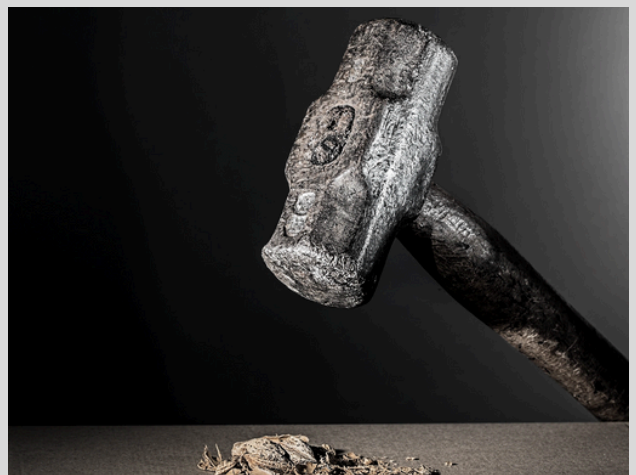

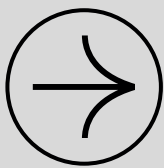
A konstrukció ugyanis arra épít, hogy a kormányzás mint cselekvőképesség és az ellenzékiesség mint politikai ethosz egy nagyobb közös történetben kapcsolódik össze. Ha ez a történet elveszíti tág környezetét, és erős hazai riválisra fókuszál, az elbeszélés összehúzódik, így a lázadás energiája kevésbé nemzeti, inkább pártpolitikai keretet kap.

Az elmúlt hónapokban pontosan ezen dramaturgiai szűkülés tanúi lehetünk. A Fidesz kommunikációs fókuszát egyre gyakrabban emészti fel a versenytársra adott reakció, és a narratíva szerkezete is sérül, mivel a kormányon lévő szereplő maga is reaktívvá válik. A „mi cselekszünk – a külső erők beavatkozni próbálnak” határozott logikája helyett a „belső erők támadnak – mi válaszolunk” benyomása erősödik. A kettő közötti különbség politikai dinamika szempontjából jelentős, az előbbi keret a cselekvés primátusát sugallja, az utóbbi a sérelmi sémát.

Az ellenfélre fókuszáló kampány rövid távon képes lehet mobilizálni, ha a tábornak erős a motivációja, hogy „visszaverje” a kihívást. Középtávon viszont az ilyen fókusz könnyen kiszorítja a nagyobb, integráló témákat, melyek a szerepszintézis motorjai. Amikor a kommunikáció gerince a belső rivalizálás, a nemzeti léptékű elbeszélés már csak illusztráció marad; a középpontba a személyes hitelességi viták, a gyors reagálás, a napi botrányéhség kerül. A választói oldalon ez gyakran kétféle hatással jár: a törzsszavazók a védekezés logikája szerint zárnak össze, a mérsékeltebb, kevésbé elkötelezett szavazók viszont elveszítik a nagy történet iránti érdeklődést. A szerepszintézis egyik rejtett titka éppen az, hogy a harcmítosz nemcsak a törzsnek szólt, hanem a bizonytalanokat is bevonta a nemzeti keretbe; ha a nemzeti keret helyét a pártpolitikai vita veszi át, a bevonási képesség szűkül.

A kampánydinamika nyelvére lefordítva jelenleg az történik, hogy a kormánypárt paradox módon elkezdett a Tisza ellenzékeként viselkedni, ezáltal elvesztette a hatalmi és az ellenzéki szerepkészlet párhuzamos alkalmazásából fakadó előnyt. A 2010-es hatalomváltás előtti években azt tapasztalhattuk, hogy a Fidesz, bár ellenzékben van, de már úgy mozog, úgy kommunikál, mintha kormányon lenne. Most ennek az inverze következett be. Folyamatosan érzékelhető a próbálkozás a kormányoldalon, hogy a politikai valóságértelmezés terét kitágítsa, és a világpolitikai játéktér legyen a figyelem középpontjában, ahol kormányzati omnipotencia és az ellenállási ethosz fúziója rekreálható, de legalább ekkora erőt – ha nem nagyobbat – fordít arra, hogy az ellenfél valóságértelmezését tördelje, viszont pillanatnyilag úgy tűnik, a két erőfeszítés kioltja egymást. Ez egy csapdahelyzet, és könnyen lehet, hogy a választás azon fog múlni (ha csak az ellenfél el nem követ valamilyen végzetes hibát), hogy sikerül-e kiutat találni belőle, mert ha a nagyívű misztériumdráma végleg kamaradrámává szűkül, akkor a kormányoldal egy olyan terepre téved, ahol a megszokott reflexek, bevált eszközök már nem működnek – újakat kell találni.

